

MÓZES NEGYEDIK KÖNYVE

Mózes negyedik könyvének címe az Ószövetség görög fordításában „*Aritmoi*”. Ezt a címet vette át a latin fordítás is, és ez lett a könyv tudományos címe is: „*Numeri*”, ami azt jelenti, a „*Számok könyve*”. Azért adták a könyvnek ezt a címet, mert a könyvben két népszámlálást találunk: az első az egyiptomi fogságból való kivonulással, a második a Kánaán felosztásával áll kapcsolatban (4Móz 1, és 26. f). A két népszámlálás eredménye „*hatszázháromezer és ötszázötven*” (4Móz 1,46), illetve „*hatszázezer hétszázharminc*” (4Móz 26,51) fő, így a népszámlálás üzenete: igaz, hogy egy egész nemzedék elhullott a pusztában, Isten mégis megőrizte a választott nép életképességét.

A könyv héber címe kifejezőbb, mint a görög: „*Bemidbar*”, „a pusztában”. E cím nemcsak a könyv első szava (4Móz 1,1), hanem a könyv tartalmának átfogó összegzése is, hiszen Mózes negyedik könyve Izrael pusztai vándorlásának elbeszélését tartalmazza.

E rövid előadásban nem érintem azokat a kritikai kérdéseket, melyekről a teológusok immár két évszázada vitáznak, hogy vajon mennyire hiteles a pusztai vándorlásról szóló beszámoló úgy, ahogy azt Mózes negyedik könyvében olvassuk, és azokat a forráskritikai kérdéseket sem szeretném taglalni, melyek szerint a könyv jelen formáját a babiloni fogság után érte el, és alapvetően a szentélyben szolgálatot teljesítő papok felfogását tükrözi. Ezek egyrészt olyan szakmai viták, melyekben több a hipotézis, mint a tényanyag, másrészt nincs komoly befolyásuk a könyv fő mondanivalójára, miszerint *Isten ragaszkodik ígéretéhez, és az ellenség hatalma éppen olyan kevésbé térítheti el népével kapcsolatos tervétől, mint a kiválasztott nép gyengesége.*

Ezért előadásomban elsősorban a könyv tartalmának bemutatására, valamint fő teológiai üzenetének ismertetésére törekedtem úgy, ahogy azt a mű ma ismert formájából megérthetjük. Mózes negyedik könyve három nagy egységre osztható: az első részben Izrael közösségének megszervezéséről (1,1-10,10), a másodikban a pusztai vándorlásról, és az ígéret földjének határán fekvő Moáb földjére való megérkezéséről (10,11-21,35), végül a harmadik részben az ígéret földjének birtokba vételének előkészületeiről (22,1-36,13) olvasunk. Tekintsük át részletesebben ezeket a szakaszokat!

Izrael közösségének megszervezése

Mózes negyedik könyvének első része a Sínai-hegynél kezdődik: Isten megparancsolja Mózesnek, hogy vegye jegyzékbe Izrael hadra fogható férfi tagjait. Izrael népe tizenkét törzs szövetségéből áll, és – kettő kivételével – minden törzs Jákob fiainak nevét viseli. A pátriárka végrendeletében (1Móz 48) azonban azt találjuk, hogy József ne egy törzssel, hanem kettővel képviseltesse magát a szövetségben, és e törzsek két fiának – Efraimnak és Manassénak – a nevét viseljék. Lévi törzse viszont nem szerepel a törzsek között, mert ők Isten iránti különleges hűségük következtében (2Móz 33) papi nemzetséggé lettek, és a szent sátor körül szolgálnak.

A népszámlálást követi a törzsek helyének kijelölése, valamint vonulásuk rendjének meghatározása. A nép között középen állt a szent sátor, amit a négy égtáj mindegyikén három-három törzs vett körül. Amikor Izrael tábort bontott, előbb a keleti (Júda, Issakár és Zebulon), majd a déli (Ruben, Simeon és Gád) törzsek indultak el, őket a szent sátrat hordozó

léviták követték, majd a nyugati (Efraim, Manassé és Benjámin), és végül az északi (Dán, Aser, Naftali) indultak.

Végül Izrael megszervezésének fontos eleme a léviták feladatainak kijelölése (4Móz 4,1-33): az egyik csoport a szent sátrat őrizte, a másik a papok szolgálatát segítette, a harmadik a szent sátrat és a kultikus felszerelést szállította a pusztai vándorlás idején. Feladatuk jelentőségét az is mutatja, hogy amíg a hadra fogható férfiakat húsz éves korban, addig a lévitákat csupán harminc éves korban tartották elég éretteknek a szolgálatra.

A léviták feladatainak tisztázása után az áldozati oltár felszenteléséről (4Móz 7) olvasunk, amit a léviták felszentelése (4Móz 8,5-26) követett. Amikor mindez megtörtént, a Sínai-hegyi törvényadás elérte célját, a nép pedig útnak indult, hogy birtokba vegye Kánaán földjét (4Móz 9-10). Az indulást a papok ezüst harsonáinak szavára a törzsek fejedelmei irányították, de a menetet a szövetség ládája felett látható felhő- és tűzoszlop vezette.

A pusztai vándorlás

Izrael meglepően gyorsan érte el az ígért földjének déli határát (4Móz 11-12), ennek ellenére a vándorlás nem volt mentes a drámai eseményektől. A nép zúgolódott a pusztai körülmények miatt, amit Isten előbb tűzvesszel, majd nagy mennyiségű madárhússal bünteti meg, ami megtizedeli a népet. Isten ugyanakkor kegyelmét is kimutatja, Mózes terheit megosztva olyan vezetőket – a hetven vént – állít a nép egyes csoportjainak élére, akik nemcsak vezetői, hanem prófétai ajándékot is kapnak (4Móz 11,4-35).

Nemcsak a nép, hanem a családtagok és közvetlen munkatársak – Áron főpap és Mirjam prófétanő – is fellázadnak Mózes ellen, ami Miriam poklosságához vezet (4Móz 12). Isten személyesen erősíti meg, hogy csupán Mózessel tárgyal színről színre, ezért Áron és Miriam szolgálata csupán alárendelt szolgálat lehet Mózeséhez képest. Mózes közbenjáró imájával eléri, hogy Miriam meggyógyul poklosságából.

Amikor a nép megérkezett az ígért földjének határához, Mózes kiküldött egy-egy kémeket minden törzsből, hogy kémleljék ki Kánaánt (4Móz 13-14). A kémek csodálatos terméseket, de rossz híreket hoznak, és Káleb, valamint Józsué kivételével mindnyájan azt hangoztatják, hogy Kánaán bevehetetlen, ezért nem lehet Izrael reménybeli otthona. Az elkeseredett nép már-már Józsué és Káleb életét fenyegeti, amikor Isten beavatkozik, megmenti a két hívő kémeket, és kihirdeti a büntetést: Józsué és Káleb kivételével mindenki el fog hullani a pusztában, és csupán a második nemzedék veheti birtokba az országot. Ezért megparancsolja Mózesnek, hogy fordítsa vissza a népet, és vezesse őket ismét a pusztába. A nép ekkor kísérletet tesz az ország meghódítására, Isten támogatása nélkül azonban csúfos kudarcot vallanak (4Móz 14,39-45).

A negyven évig tartó kényszerű vándorlás első szakaszát (4Móz 15-21) kóré lázadása vezeti be, Isten a lázadás keretei között megerősíti Áron családjának papi szolgálatát (4Móz 17), tanítást közöl az elkövetett bűnök rendezésének útjáról (4Móz 15). Ha valaki nem szándékosan vétkezik, az áldozatok biztosítják számára a bocsánat lehetőségét, a szándékosan vétkezőket azonban könyörtelenül ki kell irtani a nép közül. E rendelkezések célja az elégedetlenségből fakadó lázongás megfékezése, az egység megteremtése és a nép felkészítése az ígért földjének birtokbavételére.

E rendelkezések ellenére az elégedetlenség és a lázongás újra felütötte fejét, mos épp a vízhiány miatt lázadoztak, és sokan azt hangoztatták, hogy Izraelnek vissza kell térnie

Egyiptomba (4Móz 20). Mózes – Isten parancsára – vizet fakaszt a sziklából, de türelmetlen megjegyzésével. „Hallgassatok ide, Lázadók! Fakasszunk-e vizet nektek ebből a sziklából?” (4Móz 20,10), Mózes és Áron önmagára tereli a nép figyelmét, és ezzel elmulasztja Isten nevének megdicsőítését. Ennek ára, hogy sem Áron, sem Mózes nem mehet be az ígért földjére. Áron, nővérehez hasonlóan hamarosan meghal (4Móz 20), Mózes elvezeti a népet Kánaán határáig, meg is pállathatja azt, de nem léphet be oda.

A vándorlás során újabb lázadás tör ki, meg kell kerülni Edom területét, Arád és Horma városállamok királya megtámadják a népet, akik ismét ezt hangoztatják: „Miért hoztatok el bennünket Egyiptomból? Azért, hogy meghaljunk a pusztában? Hiszen nincs kenyér és nincs víz, szívből utáljuk e hitvány eledelt” (4Móz 21,5). Isten mérges kígyókkal bünteti a lázadást, de a bűnbánóknak lehetőséget ad a menekülésre. Mózesnek érc kígyókat kell elhelyezni a tábor különböző pontjain, hogy azok, akiket megmarta a kígyó feltekinthessenek a magasra emelt érc kígyóra, és meggyógyulhassanak (4Móz 21). Jézus ezt az intézkedést példaként idézte saját keresztre feszítésével összefüggésben: „ahogyan felemelte Mózes a kígyót a pusztában, úgy kell az Emberfiának is felemeltetnie, hogy aki hisz őbenne, örök élete legyen őbenne” (Jn 3,15).

A könyvnek ezt a szakaszát két háborús cselekmény, Szihón és Óg emóri királyok legyőzése zárja, ami azt jelenti, hogy Izrael Edom földjét megkerülve, megérkezett Kánaán keleti határára (4Móz 21).

A Jordántól keletre eső területek elfoglalása

A keleti területek elfoglalásának kezdetén olvasunk Bálákról, Moáb királyáról, akit megrettentett a fegyelmezetten táborozó Izrael, és követeket küldött Bálám prófétához azzal a kéréssel, hogy nagy ajándékért cserébeátkozza meg Izraelt. Bálám története a könyv egyik legismertebb része (4Móz 22-24). Isten kétszer is megtiltja Bálámnak, hogy teljesítse Bálák kérését, ezt követi a szamár megszólalásának története, végül a prófeta – átok helyett – több ízben is áldást mond Izraelre, majd hazatér.

E történet érdekessége, hogy Bálám Izraelen kívüli prófeta volt, nevét egy Kr. e. 7. századból való feliratról is ismerjük. A történet segítségével ugyanakkor bepillantunk az áldásról és az átokról vallott korabeli felfogásba: a kimondott szó mágikus erővel hat, ezért még Isten sem engedheti meg, hogy a prófeta átkot mondjon választott népére. Bálám jövendölése túlmutat a közvetlen helyzeten, messiási prófécia lett, egy olyan királyi pálcáról szólt, mellyel nemcsak egy nép felett, hanem a népek felett uralkodik Isten választotta.

Ami nem sikerült Bálámnak, az sikerült Moáb leányainak, akik elcsábították az izraeli férfiakat (4Móz 25), ez pedig nem csupán erkölcsi, hanem vallási válságot is hozott a nép életébe. A moábiak Baal-Peór isten imádói voltak, a velük való keveredés nemcsak azt eredményezte volna, hogy a nép letelepszik, és ezzel lemond az ígért földjének birtokba vételéről, hanem azt is, hogy feladja identitását, és megtagadja küldetését: Jahve nevének megdicsőítését. Az átkot Fineás, Eleázár főpap fia távolítja el a népről azáltal, hogy az egyik előkelő zsidó férfit, és moábita ágyasát egyetlen dárdadófésszel földhöz szegezi.

Az újabb népszámlálás már az ország elfoglalásának jegyében történik, egyes törzsek meggyengültek, mások megerősödtek, de Izrael népe összességében megtartotta erejét, és készen áll arra, hogy birtokba vegye az ígért földjét (4Móz 26). Mózes nem mehet velük, de Isten megengedi neki, hogy az Abarim (Nebó) hegyről egy pillantást vessen az országra.

Mózesnek ki kell jelölnie utódját, Józsuét, aki kezdettől fogva hű szolgája volt, és Káleben kívül az egyetlen kém, aki hitt abban, hogy Isten Izraelnek adja Kánaánt (4Móz 27).

A könyvben újabb részeket találunk, melyek a szent sátorban folyó szolgálat egyes részeiről rendelkeznek (4Móz 28-30), majd kezdetét veszi a Jordántól keletre eső területek elfoglalására irányuló harc. Először Midján földje ellen indulnak, hogy bosszút álljanak azért, mert a midjániták egyesültek a moábitákkal Izrael megrontásában (4Móz 31).

Rúben és Gád törzse, valamint Manassé törzsének a fele megkedvelte a Jordántól keletre eső területeket, és azt kérték Mózesztől, hogy hadd telepedjenek le ott, a Gileád földjének nevezett területen. Mózes először tiltakozik, de amikor a három törzs kijelenti, hogy harcosaik támogatni fogják a többieket a Jordán nyugati oldalán fekvő területek megszerzésében, teljesíti kérésüket (4Móz 32).

Mózes utolsó intézkedéseivel felkészíti a népet az ország elfoglalására, lefekteti a területek elosztásának szabályait, kijelöli a Léviták városait, intézkedik a menedékvárosokról, ahol megmenekülhet a vérbosszú elől az, aki nem szándékosan ölte meg felebarátját. Aki menedéket kapott, a főpap halálával teljes amnesztiában részesült, és visszatérhetett szülőföldjére.

Mózes rendelkezései előre vetítik a későbbi kudarcok árnyékát, amit majd a Bírák könyvében fogunk megismerni: „ha nem űzitek ki onnan az ország lakosait, akkor tüskévé lesznek a szemetekben és tövissé az oldalatokban azok, akiket meghagytok közülük, és szorongatni fognak benneteket azon a földön, amelyen lakni fogtok, és majd veletek bánok el úgy, ahogyan ővelük akartam elbánni” (4Móz 33,55).

Előadó: Hegyes-Horváth Géza